

Az 1360-as év generalis congregatiói

DOMOKOS NOÉMI

Bevezetés

Dolgozatom célja bemutatni a nádori közgyűlés (*congregatio generalis palatinalis*)¹ intézményének működését Kont Miklós nádor által az 1360-as évben tartott közgyűléseken keresztül. Témaválasztásom igazolásául szolgál, hogy a nádor vidéki bíraskodásának története a kevésbé feldolgozott témák közé tartozik, holott az egy közel kétszáz éven keresztül fennálló igazságszolgáltatási fórum volt. Az intézmény virágkorát Nagy Lajos uralkodása alatt élte, ezért esett többek között a választásom Kont Miklós nádor időszakára, hogy a nádori közgyűlés legintenzívebb korszakának példáján keresztül mutassam be azt.

Az alábbiakban kitérek az intézmény fejlődésére, annak megszilárdulására, szemléltetvén a közgyűlés menetét és hatáskörét az 1360-as évben tartott *congregatiók* által, részletesen kitérve azok ügymenetére, valamint a tárgyalta ügyek témájára, kimenetelére. Mindenekelőtt azonban elmaradhatatlan, hogy a témával kapcsolatban eddig megjelent szakirodalmat röviden összefoglaljam.

A nádori közgyűlés szakirodalma

Fentebb már említettem, hogy a téma eddig még nemigen került feldolgozásra, és a megjelent szakirodalom nagyobb része a 19–20. század fordulójára tehető. Ezek közül kiemelendő Hajnik Imre bírósági szervezettel,² va-

¹ Általában a nádor, néhány esetben az alnádor által a megye közönsége részére tartott fórum, ahol bűnügyi és polgári ügyekkel egyaránt foglalkoztak. Petrovics in: KMTL. 474.

² HAJNIK 1899.

lamint Gábor Gyula megyei intézménnyel foglalkozó monográfiája.³ Ezek a művek azonban még nem a teljes forrásanyag feldolgozásával készültek el – hiszen akkor még az oklevelek nagyrészt magánkézen, családi levéltárakban voltak az ország minden szegletében –, ezért néhol nem teljes körűek az általuk megadott információk. Gábor Gyula például Kont Miklós neve alatt 1360-ban mindössze hat közgyűlés időpontját adta meg,⁴ holott az oklevelek tizennégy megtartott *congregatió*ról tanúskodnak.

A legnagyobb összefoglaló munka Istványi Géza két részletben megjelent tanulmánya,⁵ amelyben átfogó képet kaphatunk a nádori közgyűlés kialakulásáról és annak főbb jellemzőiről. A nádori közgyűlés mellett részletesen feldolgozta az erdélyi vajda, a macsói, illetve a horvát-szlavón bánok által tartott *congregatiók* történetét is. A legújabb irodalomból megemlíten-dő Tringli István tanulmánya,⁶ illetve Szőcs Tibor monográfiája,⁷ amelyekben a nádor vidéki bíraskodásával kapcsolatosan már újabb szempontok is előkerültek (ezekre a későbbiekben még kitérek). Kruták Anita tanulmányában a Druget Vilmos nádor által tartott közgyűlések történetét dolgozta fel.⁸ Ez utóbbin kívül nem áll rendelkezésünkre egyetlen olyan munka sem, amely egyetlen nádor tisztségviselésén keresztül végig feldolgozta volna e tevékenységét.

Összességében azonban elmondható – főként az újabb szakirodalommal kapcsolatosan –, hogy a Lajos-kori nádori közgyűlések tárgyalása nem került előtérbe (pedig ez a legjobban gyümölcsöző időszak az intézmény életében). Főként annak késő Árpád-kori, illetve Károly Róbert alatti időszakáról születtek munkák.⁹

³ GÁBOR 1908.

⁴ GÁBOR 1908. 135.

⁵ ISTVÁNYI 1939.; ISTVÁNYI 1940–1941.

⁶ TRINGLI 1997.

⁷ SZŐCS 2014.

⁸ KRUTÁK 2012.

⁹ ZSOLDOS 2003.; KRUTÁK 2012.; SZŐCS 2014.

A nádori közgyűlés intézményének kialakulása és megszilárdulása

Már Szent László törvényeiben található rendelkezés a nádori bíraskodásról. E korszakban azonban hatalma még az udvarnoki réteg feletti döntéshozatalra korlátozódik.¹⁰

A 13. század folyamán azonban sok változáson ment keresztül a magyar társadalom és az igazságszolgáltatás is. Ekkor a nádor (*palatinus*) már nem csak az udvarban működött a király helyetteseként, hanem vidéken is, a saját kúriáján önállóan bíraskodott. Az Aranybulla 8. cikkelye előírta az évi egy törvénylátó napot, amely kapcsán említésre kerül, hogy a király vagy az ő helyettese, a nádor tartsa meg azt. Ez a mozzanat már bírói tevékenységének kibővülésére utal.¹¹

Az 1267. évi törvény elrendelte, hogy a székesfehérvári törvénylátó gyűlésen minden megyéből két-három nemes jelenjen meg.¹² Ez mindössze évi egy alkalom volt, amely nem bizonyult elegendőnek minden ügy érintésére, mindemellett a nemesség számára a közlekedés is nehéznek bizonyult, ezért előtérbe került a királyi bíraskodás vidéken való lebonyolítása.¹³

A szakirodalom nagyrészt – többek között Tringli István és Zsoldos Attila – a nádori közgyűlés első előzményeit a *Várad Regesztrum*¹⁴ bizonyos feljegyzéseiben véli megtalálhatónak. Szöcs Tibor nemrégiben megjelent monográfiájában azonban új szempontokra hívja fel a figyelmet. Vélekedése szerint e feljegyzések nem hozhatók összefüggésbe a *congregatio generalis palatinalisszal*, hanem ennek előképe két, ettől teljesen eltérő úton keresendő. Egyik ezek közül a király által kiküldött, valamilyen speciális feladatot ellátó megbízottak működése. E megbízott szerepét sok esetben a nádor töltötte be. Jóllehet általában arra a területre rendelték őt ki, ahol viselte az ispánságot is, ez azonban mégis előremozdíthatta bírói szerepkörének kitágulását. A másik előzmény a királyi általános gyűlés (*congregatio generalis*) lehetett. Ezeket kezdetben csak a király tarthatta, az 1270-es évektől azonban celebrálhatta a nádor, illetve a tartományokban a bánok és az erdélyi vajda is.¹⁵

¹⁰ DRMH I/1. 19., Magyarul: MAKK – THOROCZKAI 2006. 89.; NYERS 1934. 7.

¹¹ DRMH I/1. 35. Magyarul: BERTÉNYI: SZÖVEGGYŰJTEMÉNY. 270.

¹² DRMH I/1. 42. Magyarul: BERTÉNYI: SZÖVEGGYŰJTEMÉNY. 286.

¹³ ISTVÁNYI 1939. 51–53.

¹⁴ A váradi káptalan által készített jegyzőkönyv. 1208–1235 között készült, a székesegyházban tartott istenítéletekről, valamint a káptalan előtt tárgyalt jogi ügyekről. Solymosi in: KMTL. 713.

¹⁵ SZÖCS 2014. 167–169.

Az 1270-es évektől kezdve megjelennek az okiratok formuláiban is a későbbi nádori közgyűlés jellemzői, 1273-tól kezdve már az elnevezése és annak keretei is megszilárdulni látszanak. Ezt egy konkrét 1272-es esemény váltotta ki feltehetőleg – amelyet Zsoldos Attila rekonstruált tanulmányában¹⁶ –, és kezdetben csupán ideiglenes intézkedésnek szánták.¹⁷

A IV. László uralkodása alatti zűrzavaros időszak miatt terjedt el és vált rendszeressé a gyakorlat, hogy immár a nádor szállt ki vidékre bíraskodni a király helyett. Fontos azonban, hogy ekkor még a nádor nem saját akaratából, hanem királyi parancsra tartotta a gyűléseket.¹⁸

Az, hogy a nádor – és mellette az erdélyi vajda, a szlavón és a macsói bán is – saját elhatározásukból tarthattak *generalis congregatiót*, csupán a 14. század folyamán alakult ki. Megjegyzendő, hogy az ispánok és más méltóságok esetében viszont ekkor is még királyi felhatalmazásra volt szükség.¹⁹

Az 1291. évi 14. törvénycikk már elrendelte, hogy a nádor közgyűlést tartson a megyék számára.²⁰ Ekkor még azonban csak néhány megyébe utazott el, nem járta körbe az egész országot, továbbá még nem alakultak ki a szokásos megyepárok, amelyek számára közösen tartották a közgyűlést, hanem általában egy-egy megye számára külön hívták össze a *congregatiót*. Ez alól egyetlen kivételt képez egy III. András által tartott megyei közgyűlés, ahol már több megye közönsége gyűlt össze.²¹

Összességében elmondható tehát, hogy a 13. század végére az 1290. és 1291. évi törvényekkel lezártnak tekinthető a nádori közgyűlés kialakulása, és annak keretei is kirajzolódtak, beépült a nádor bírói jogkörébe.²²

A nádori közgyűlés az Anjou-korban

Az 1298-as törvény kiegészíti a nádori közgyűlés 1290-es előírásait azal, hogy megtiltotta a nádornak a falvakban való megszállást, illetve a téli

¹⁶ ZSOLDOS 2003. 791–803.

¹⁷ SZŐCS 2014. 171–173.

¹⁸ ISTVÁNYI 1939. 53–54.; SZŐCS 2014. 171.

¹⁹ TRINGLI 1997. 390–391.

²⁰ DRMH I/1. 45. Magyarul: BERTÉNYI: SZÖVEGGYŰJTEMÉNY. 286.

²¹ ISTVÁNYI 1939. 56–58.; KRUTÁK 2012, 426.

²² SZŐCS 2014. 173–174.

ülésezt.²³ Ez feltehetőleg annak köszönhető, hogy ilyenkor a nádor és kísérete nem kevés anyagi gondot okozott vendégeskedésével a falu lakosságának, és erre a problémára próbáltak így megoldást nyújtani. Innentől kezdve figyelhető meg az a gyakorlat, hogy a *congregatió*kat egy nagyobb város vagy falu mellett (*prope, apud*) elterülő mezőn tartották, kiküszöbölve a hosszas falubéli vendégeskedését a nádornak és kíséretének.²⁴

Az *interregnum* időszakában, valamint Károly Róbert uralkodásának első éveiben a zavaros helyzet és az ország egységét visszaállítani szándékozó harcok miatt elmaradoztak a nádori közgyűlések, aminek következményeképpen a bűncselekmények száma is megemelkedett. Ezt a megyei hatóságok próbálták megoldani oly módon, hogy önszántukból, királyi megbízás nélkül tartottak gyűléseket. Ők egyszerre már több, akár négy-öt megye számára hívták össze a fórumot.²⁵

Itt megemlítenéd, hogy Istványi Géza összefoglaló tanulmányában kitért a nápolyi *generalis inquisitio* intézményével mutatott hasonlóságra, amelyet az Anjouk honosítottak meg Nápolyban. A *generalis congregatió*ban szerinte ezen intézmény hasonló vonásait fedezte fel Károly Róbert, aki ezért is szorgalmazta ennek újbóli elterjesztését Magyarországon.²⁶ Az *inquisitio*ók feladata ugyan tényleg hasonló volt a *generalis congregatió*kéhoz – a „gonosztevők” (*malefactores*) felkutatása és büntetése –, azonban a lefolyásuk másképp zajlott, és nem hozhatók összefüggésbe a magyar közgyűlés intézményével. Erre mutatott rá Csukovits Enikő is a tanulmányában, ahol hangsúlyozza, hogy csupán a hasonló igények miatt lelhető fel a két intézmény között hasonlóság, továbbá a nádori közgyűlés kialakulása a magyar igazságszolgáltatási rendszer belső fejlődésének köszönhető, ahogy ezt támasztja alá az is, hogy a késő Árpád-korra visszavezethető előzménnyel bíró intézményről van szó.²⁷

Az 1310-es évektől figyelhető meg, hogy a *generalis congregatio* intézménye kezdett egyre fontosabb szerepet betölteni a bíraskodásban, ez azonban nem járt együtt azonnal a nádori közgyűlések számának emelkedésével, inkább a gyűlést tartók köre kezdett lefelé kibővülni. Ezt mutatja az is, hogy az 1320-as évek a nádor nélküli *congregatió*ok időszaka, ami a fentebb emlí-

²³ DRMH I/1. 52. Magyarul: BERTÉNYI: SZÖVEGGYŰJTEMÉNY. 296.

²⁴ SZŐCS 2014. 174–175.

²⁵ ISTVÁNYI 1939. 57–62.; KRUTÁK 2012. 426.

²⁶ ISTVÁNYI 1939. 66.

²⁷ CSUKOVITS 2009. 50.

tett zavaros eseményeknek következtében terjedhetett el. Ezeket a megye személyzete vezérelte le. A királyi hatalom konszolidálása után azonban visszaállt a rend a közgyűlések terén is, és megindult az intézmény felvirágzása. Ekkor alakult ki az Árpád-kori *congregatió*khöz képest az újítás, miszerint tizenkét esküdtet (*iurati assessores*) is rendeltek a nádor és testülete mellé ítélőtársnak, akiket megválasztani az adott megye nemeseinek jogkörébe tartozott.²⁸

A *congregatio generalis palatinalis* igazi virágkora 1342-től kezdődik. Ez összefügg azzal a rendelkezéssel is, hogy Károly Róbert megszüntette a nádor vidéki kúriáját, így visszakerült székhelye a királyi udvarba. Innentől kezdve bíraskodásának fő színtérévé a megyék számára tartott közgyűlés vált.²⁹ Ekkorra tágult ki a *congregatió*k határa is. Druget Vilmos nádor idején már az északi országrészben is meghonosodott a nádori közgyűlés, továbbá kialakult az a gyakorlat is, hogy két évente indult a nádor országszjáró körútra. A megyepárosok is megszilárdultak, amelyek együtt üléseztek – ilyen például Pest és Pilis, Bihar és Kraszna, Abaúj és Sáros megye –, de azért előfordult olyan is, hogy csupán egy megye részére tartották meg a közgyűlést.³⁰

Fentebb említettem, hogy a 14. században már saját akaratából is tartott a nádor közgyűlést. Erre jó példa az általam tárgyalt Kont Miklós nádor egy 1357-ben kelt oklevele,³¹ amelyben megjegyzi, őt tisztségéből eredően megilleti a *congregatio* celebrálása.³²

A nádori közgyűlés Nagy Lajos uralkodása alatt

Már Lajos apja, Károly Róbert is igyekezett ezt a bírói fórumot visszahozni és elterjeszteni a megyei igazságszolgáltatásban – a Druget nádorok idején ez sikerült is –, azonban Lajos regnálása alatt működött leginkább a nádori vidéki, közgyűléseken történő ítélkezése. Az uralkodót kettős cél motiválta az intézmény minél intenzívebb működtetésére. Az egyik a vidék jogrendjének megszilárdítása volt. A megyei közgyűlésen ugyanis lehetősége nyílt a nemességnek olyan ügyeket is a nádor elé terjeszteni, amelyek vé-

²⁸ ISTVÁNYI 1939. 62.; SZÖCS 2014. 175–178.

²⁹ NYERS 1934. 7–10.

³⁰ KRUTÁK 2012. 433–436.; SZÖCS 2014. 180–181.

³¹ AO V. 236.

³² TRINGLI 1997. 395.

gett korábban a kúria elé kellett járulniuk. Így az utazás terhe is lekerült a nemesekről. A másik célja az intézmény elterjesztésével Nagy Lajosnak inkább magánjellegű volt, ugyanis az eddig még a kezére vissza nem került királyi javak visszaszerzését próbálta elérni, méghozzá a következő módon: a nádor mellé állított egy királyi embert, aki az uralkodó nevében járt el, megbízólevelével képviselte és kezdeményezte a birtok visszaszolgáltatását annak a megyének a fórumán, ahol az adott birtok megtalálható volt.³³

A nádori közgyűlést feltehetőleg már e korszakban is előzetes kihirdetés (*proclamatio*) előzte meg, amelyben az uralkodó értesítette a megye hatóságát és a nemességet a gyűlés esedékességéről. Ilyen *proclamatio* azonban Lajos korából tudomásunk szerint nem maradt fenn, csupán Zsigmond uralkodásának időszakából. A megye közönségének, azaz a nemességének kötelező volt a megjelenés.³⁴

Istványi Lajos uralkodásának idejére helyezte a *registrum* készítésének kialakulását. Ez tulajdonképpen azt foglalta magában, hogy a megyei hatóság előkészítette a bűnügyi anyagot, így a nemesek által előterjesztett magánvadás mellett megtárgyalták a szolgabírák (*iudices nobilium*) pecsétjével hitelesített *registrum*ban összegyűjtött bűntevők eseteit is. Ezen a tanácskozáson viszont már nem lehetett jelen a megye összes nemesa, csupán a tizenkét esküdt és a megye hatósága, és azután terjesztették elő azt a nádornak.³⁵ E köztörvényes bűnözőket a közgyűlés végén levelesítették (*proscriptio*), azaz törvényen kívül helyezték. Ezeket az embereket bárkinek joga volt bírói ítélet nélkül elfogni, vagy akár kivégezni. Aki segítséget nyújtott nekik, szintén büntetésben részesült.³⁶

A *congregatiók* általában hétfői napon kezdődtek. A nádorral tartott szinte mindig a jegyzője és ítélmestere (*protonotarius*) is, továbbá a bírászkodásban segítette a megye hatósága és a fentebb már említett tizenkét választott esküdt (*iurati assessores*).³⁷ Itt megemlítendő, hogy a nádori ítélmesternek (*protonotarius*) az 1360-as évektől kezdve kiemelkedő szerep jutott. Nem csupán a kúrián helyettesíthette már a nádort, hanem 1377-ből maradt fenn egy oklevél, amely szerint az ítélmester nádori *generalis congregatiót* tartott. Ezt a kiemelkedést támasztja alá az is, hogy az 1360-as évektől önál-

³³ GÁBOR 1908. 124–126.

³⁴ HAJNIK 1899. 66–68.; GÁBOR 1908. 139–140.

³⁵ ISTVÁNYI 1939. 73.

³⁶ TRINGLI in: KMTL. 407–408.

³⁷ HAJNIK 1899. 70–71.; GÁBOR 1908. 141–144.

ló protonotáriusi pecséttel bírt. Az ítélmester a közgyűlést azonban nem a király, hanem közvetlen előljárója, a nádor megbízására tartotta.³⁸

Kont Miklós személye

Kont Miklós 1356–1367 között töltötte be a nádori tisztséget. Ezzel párhuzamosan viselte a vasi, soproni, trencsényi, nyitrai, szepesi, sárosi és bihari ispáni címet is.³⁹ A nádori cím megszerzése előtt több ízben Nagy Lajos követeként működött külföldön, az ország egyik legnagyobb honor-birtokosaként tartották őt számon.⁴⁰ 1350-ben Lackfi István leváltása után ő vezényelte a második nápolyi hadjáratot, alkudozással sikeresen megszerezte Aversát. 1351–1356 között viselte az erdélyi vajda címet is. Az Újlaki család őseként tartják számon, a családnak nevet adó Valkó megyei birtokot 1364-ben kapta adományul.⁴¹

Kont Miklós nádor tizennégy *congregatió*t tartott 1360-ban. Jól látható a lenti táblázat alapján, hogy június közepétől kezdve folyamatosan utazott a nádor, és tartotta egymás után a közgyűléseket egészen november végéig. Ez alapján feltételezhető a sokáig tartó enyhe idő is, ugyanis fagyok idején nem valószínű, hogy összegyűltek volna egy nyílt mezőn ülésezni.

Körutazásának első állomása a Pest és Pilis megye részére Szenterszébet mellett tartott közgyűlés volt, majd innen indult tovább délkelet felé. A legkézenfekvőbb sorrendben haladt tovább a megyék-megyepárok között, majd Tolna megye után felutazott Észak-Magyarországra, ahol Torna megye részére Torna mellett megtartotta az év utolsó *congregatió*ját is. Körútja során hosszabb szünetet nem iktatott be, folyamatosan követték egymást a közgyűlések.

³⁸ BERTÉNYI 1964. 195–202.

³⁹ ARCHONT. 3.

⁴⁰ ENGEL in: KMTL. 368.

⁴¹ ARCHONT. 201.; FEDELES 2011. 373.

Kont Miklós nádor 1360-ban celebrált nádori közgyűlései

A közgyűlés ideje ⁴²	Helyszín	Megye
június 11–14.	Szenterzsébet ⁴³	Pest és Pilis
június 29. – július 6.	Szántó ⁴⁴	Bihar és Kraszna
július 6–11.	Nádas ⁴⁵	Zaránd és Békés
július 13–19.	Arad ⁴⁶	Arad és Csanád
július 27. – augusztus 3.	Temesvár ⁴⁷	Temes
augusztus 3–8.	Gatal ⁴⁸	Krassó
augusztus 17–21.	Szeged ⁴⁹	Csanád
augusztus 24–30.	Bodrog ⁵⁰	Bodrog
szeptember 14–21.	Valkóvár ⁵¹	Valkó
szeptember 21–27.	Nagyfalu ⁵²	Baranya
szeptember 28. – október 3.	Tolnavár ⁵³	Tolna
október 26–31.	Kaza ⁵⁴	Borsod
november 2–10.	Kassa ⁵⁵	Ababúj és Sáros
november 16–23.	Torna ⁵⁶	Torna

⁴² Záró dátumként mindig azt a dátumot adtam meg, amelyen utoljára kelt az adott közgyűléshez köthető oklevél.

⁴³ DL 75 368.

⁴⁴ DL 41 438; DL 51 893.

⁴⁵ DL 94 427

⁴⁶ DL 91 555; DL 91 554.

⁴⁷ DL 91 556.

⁴⁸ DL 91 558; DL 91 557; DL 51 898.

⁴⁹ DL 91 559.

⁵⁰ DL 5262; DL 87 359; DL 78 300; DL 77 285; DF 259 540.

⁵¹ DF 265 825; DF 265 654.

⁵² DL 5362; DL 69 685; DL 4988.

⁵³ DL 106 141.

⁵⁴ DF 207 273.

⁵⁵ DL 107 293, DF 268 404, DF 232 845, DL 64 058, DL 42 684, DF 283 041, DL 84 790, DL 83 282.

⁵⁶ DL 16 109, DL 87 364.

Kont Miklós nádorsága alatt már nem kérdéses, hogy az adott megyék számára mely falu vagy város melletti mező szolgáljon a közgyűlés lebonyolításának helyszínéül, ezek – akárcsak a megyepárok – valószínűleg Druget Vilmos nádorságának végére szilárdultak meg.⁵⁷

A Kont Miklós által 1360-ban tartott nádori közgyűlések

⁵⁷ KRUTÁK 2012. 435.

Az 1360-as év nádori közgyűléseinek jellemzői

A nádori közgyűlések időtartamával kapcsolatosan elmondható, hogy legtöbb esetben egy hétig tartott a tanácskozás, ugyanis általában az utolsó kiállított oklevél a közgyűlés kezdetétől számított 4–6. napon kelt.⁵⁸

Hajnik Imre vélekedése szerint a nádor által tartott *congregatiók* nem is tarthattak tovább hat napnál egészen addig, amíg nem kezdett megritkulni ezek összehívása a 14. század végén.⁵⁹ Gábor Gyula ezt cáfolván úgy vélte, hogy Hajnik következtetése alaptalan, mivel semmiféle szabályozás nem volt arra, hogy meddig tartható a tanácskozás.⁶⁰ Kruták Anita a Druget Vilmos nádor által celebrált közgyűlések nyomán úgy tartja, hogy hiába nem volt erre törvényes szabályozás, a szokásjog alapján berekesztették az ülést egy hét után. Az átlag időtartam e korszakban is 4–6 nap volt.⁶¹

1360-ban már több példát is találunk azonban arra, hogy továbbnyúlt ez az időtartam: a közgyűlés 7–9. napjára kiállított oklevelekkel is találkozunk.⁶² Kiemelendő az Abaúj és Sáros megye részére tartott fórum, itt ugyanis a *congregatio* kezdetétől számított 11. napra keltezett oklevél a legutolsó. A datálás is érdekes, ugyanis nem a szokásos, a *congregatio* kezdetétől eltelt napot adja meg, hanem egy konkrét ünnepnapot jelöl meg az okirat, és utána teszi hozzá, hogy a Kont Miklós által rendezett közgyűlés ideje alatt. Ez az oklevél eredetiben ugyan nem maradt fent, de egy 1361. évi, Kont Miklós nádor által kiadott oklevélben található rá utalás az jászói konvent jelentésének átírásában.⁶³ A legtöbb oklevél is e tanácskozáshoz köthető, összesen 8 darab.⁶⁴ Bodrog megyéből maradt még fent több, 5 darab oklevél.⁶⁵ Az év többi közgyűlésén átlagosan 1–3 oklevél keletkezett.

⁵⁸ DL 75 368; DL 94 427; DL 51 898; DL 91 557; DL 91 558; DL 91 559; DL 106 141; DF 207 273

⁵⁹ HAJNIK 1899. 70.

⁶⁰ GÁBOR 1908. 150.

⁶¹ KRUTÁK 2012. 436.

⁶² DL 41 438; DL 51 893; DL 91 556; DL 77 285; DL 78 300; DF 265 654; DL 69 685; DL 16 109

⁶³ DL 83 282 (*D. In Cassa II. die Martini conf. Tempore congregationis nostre generalis ibidem celebrate*)

⁶⁴ DL 107 293; DF 268 404; DF 232 845; DL 64 058; DL 42 684; DF 283 041; DL 84 790; DL 83 282

⁶⁵ DL 5362; DL 87 359; DL 78 300; DL 77 285; DF 259 540

A fenti példa is mutatja, hogy az ügyek gyarapodásával nőtt a tanácskozás időtartama is. A fennmaradt oklevelek alapján azonban az a kép rajzolódik ki, hogy a *congregatiók* időtartama nem feltétlenül volt arányos a tárgyalt ügyek számával. Például Temes vagy Torna megye esetében is csak egy-egy olyan oklevélről van tudomásunk, amelyet az adott közgyűlésen bocsájtottak ki, mégis ezek a kezdéstől számított 8. napra keltezettek.⁶⁶ Az is lehetséges, hogy több oklevél is kiadásra került, ezek azonban nem maradtak fenn.

Korábban, a rövidebb tartamú közgyűlések idejében sem volt a nádornak általában lehetősége, hogy egy év alatt az egész országot beutazza, korszakunkban viszont ez már teljesen esélytelenné vált az egyre hosszadalmasabbra nyúló ülések következtében. Nagy Lajos regnálásának időszakában általában 3–5 évenként került sor újra egy-egy megyében a nádori *congregatio* megtartására.⁶⁷

Kritikával kell kezelnünk azon okleveleket, amelyek nem eredeti formában, hanem átírásban maradtak fenn. Főként a tartalmi átírásban fennmaradt dokumentumok okozhatnak problémát, ugyanis megeshet, hogy azt hibásan vezették át, vagy rossz dátumot adtak meg. Évünkhöz köthető közgyűléseket tartalmi átírásban említő későbbi oklevél három maradt fenn,⁶⁸ ezek közül egyikben két *congregatióra* vonatkozó átvezetés is található.⁶⁹

Fentebb már említésre került, hogy a közgyűlések kezdete a legtöbb esetben egy bizonyos ünnepnaphoz legközelebb eső hétfői nap volt. Ez az 1360-as évben is követendő példának bizonyult, kivéve Kont Miklós ez évben tartott legelső *congregatióját*. A Pest és Pilis megye részére Szentkereszt mellett összehívott gyűlést csütörtöki napon kezdte meg, június 14-én (*f. V. prox. p.fe. quind. Penth.*).⁷⁰ Hogy ez valamely hátráltató tényező miatt kezdődött volna később, arról nincsen tudomásunk. Véleményem szerint a nádor valószínűleg nem érkezhett meg időben a helyszínre, és ezért tolódhatott el a hétfői kezdés, bizonyosat azonban ezzel kapcsolatban nem állíthatok.

Három esetben találkozunk a problémával, hogy az utolsó közgyűlésen kelt oklevél dátuma megegyezik az azt követő nyitó dátumával. Ez többféle módon is megmagyarázható. Az egyik eset az, hogy a nádor már elutazott a következő helyszínre, és megkezdte az ottani ülésézést, a jegyzőjét azonban

⁶⁶ DL 91 556; DL 16 109

⁶⁷ TRINGLI 1997. 399.

⁶⁸ DL 5362; DL 42 684; DL 207 476

⁶⁹ DL 5362

⁷⁰ DL 75 368

hátrahagyta, hogy kiállítsa az elmaradt okleveleket. A másik lehetőség szerint nélküle kezdték el az ülésezést, alnádora, esetleg ítélőmestere vezetésével. Az első lehetőség tűnik valószínűbbnek, ugyanis az utóbbi esetben az alnádor vagy a protonotárius lenne feltüntetve az oklevél kiadójaként, ahol hangsúlyozná is, hogy a nádor megbízásából tartotta a közgyűlést.⁷¹

Érdekességnek számít, hogy Kont Miklós július 13-i kezdettel tartott egy *congregatiót* Aradon Arad és Csanád megye részére, majd később, augusztus 17-én Szegeden még egyszer ülésezett, immáron csak Csanád megye közönségének. Hogy mi indokolhatta, hogy Csanád megye részére újra gyűlést hívjon össze, bizonytalan. Fennáll annak a lehetősége is, hogy július 13-án csak Arad megye közönsége számára tartott Kont Miklós közgyűlést, és csak a megszokás végett – mivel a „bevett” megyepárok közé sorolható ez a párosítás is –, foglalták bele Csanád megyét is az oklevélbe, és tulajdonképpen a két megye külön tartotta ülését. E lehetőség mellett szól az is, hogy a július 13-án kezdődő gyűlésről ránk maradt két oklevél szerint az ott tárgyalandó ügyek olyan birtokokat érintettek, amelyek Arad megyében terültek el, bizonyosan ennek alapján azonban ez nem állapítható meg.⁷² A Szegeden tartott közgyűlésen csak egy oklevél kiadására került sor, ennek tartalma azonban több szempontból is érdekesebb. Zeer-i Pousa fia Miklós kéri annak megerősítését, hogy az Arad megyében lévő *Geled~Gelyd~Gyelyd* nevezetű birtok öröklés jogán megilleti őt.⁷³ Egyrészt Arad megyei birtok ügyében járult a nádor színe elé, ez alapján az előző okfejtés értelmét veszti, hiszen eszerint nem feltétlenül azon a közgyűlésen került elő a birtok ügyének tárgyalása, ahol az megtalálható volt. Emellett még ugyancsak ez a *Geled~Gelyd~Gyelyd* birtok tűnik fel az egyik Krassó megyei közgyűlésen kelt oklevélben is. Itt ugyanezen Zeer-i Pousa egy másik fia, Balázs – tehát Miklós testvére –, kéri szintén a megerősítését annak, hogy öröklés címén az említett birtok megilleti őt.⁷⁴ Mindkettejük kérése megerősítést nyert, azonban érdekes, hogy két testvér ugyanazon birtok ügyében két különböző *congregatió*n járult a nádor elé. A Pousa fiak – Balázs, Miklós és István –

⁷¹ ISTVÁNYI 1939. 67.

⁷² Például Torna megye általában Gömör megyével közösen tartotta a nádori közgyűléseit, 1360-ban azonban csak Torna megye részére tartott Kont Miklós. HAVASSY 2000. 142.

⁷³ DL 91 559

⁷⁴ DL 91 558

egyébként visszatérő szereplői az 1360-as év déli országrészben tartott nádori közgyűléseinek.⁷⁵

Megemlítendő még továbbá, hogy két oklevélben is felbukkan, miszerint nem csak a nemesség, hanem közrendűek is részt vettek *congregatió*n.⁷⁶ Eredetileg ténylegesen a megye egész közönsége számára tartották a *generalis congregatió*kat, ennek értelmében a nemesek mellett részt vettek rajta többek között a várjobbágyok, királyi vagy királynéi *hospesek* és városi polgárok is. Számukra azonban nem volt kötelező a megjelenés, csak a nemesség számára. A nemeseknek a meg nem jelenésért 3 márkányi büntetést kellett fizetniük, míg a nem nemes jogállásúakra csak akkor róttak ki bírságot, ha felperesek voltak egy ügyben, azaz ők vádoltak meg valakit, és mégsem jelentek meg a fórumon. Jobbágy státuszúak azonban szinte sosem jelentek meg a közgyűléseken, ha esetleg nekik volt valamilyen pereskedésük – például jogtalanul elfogták őket –, akkor földesuruk járt el általában az adott perben.⁷⁷

A 14. század elején azonban a nemesség kezdett zárt renddé alakulni, és igyekezett mindenhonnan kiszorítani a közrendűeket, így a *congregatió*n való részvételből is. A közgyűléseken kelt oklevelek formulájából folyamatosan kizorul, hogy a közrendűek számára is hívta volna össze a nádor, csak a megye nemességét említik meg mint résztvevőket. Istványi szerint ennek kimaradása feltehetőleg nem stílusbeli hiba, hanem azért nem foglalták bele az oklevélbe, mivel nem is vettek részt alacsonyabb státuszú népelemek a közgyűléseken.⁷⁸

Korszakunkban csak a Valkó és Torna megyei közgyűlésen kelt oklevelek említenek nem nemes résztvevőket is. Istványi említett álláspontjából kiindulva valószínűsíthető, hogy e két közgyűlés kapcsán azért került az oklevél bevezető formulájában említésre, hogy más státuszúak részére is tartja a közgyűlést, mert ténylegesen jelen is voltak a tanácskozáson. Valkó megye esetében két oklevél is fennmaradt,⁷⁹ azonban közrendűekre való utalás csak az egyikben található. Ez lehet pontatlanság is, mivel amelyik okirattól ez kimaradt, az a később keltezett oklevél, így megeshet, hogy az írásba fog-

⁷⁵ DL 91 554; DL 91 555; DL 91 556; DL 91 557; DL 91 558; DL 91 559

⁷⁶ DF 265 825 (*universitati nobilium alteriusque status hominum*); DL 16 109 (*universitati nobilium et alterius cuius vis status et conditionis hominum*)

⁷⁷ ISTVÁNYI 1939. 70–72.

⁷⁸ ISTVÁNYI 1939. 72.; ISTVÁNYI 1940–1941. 179.

⁷⁹ DF 265 825; DF 265 654

laló feledékenységből hagyta ki a más státuszúak megemléítését, hiszen nem volt ekkor már bevett gyakorlat, hogy ők is részt vesznek a *congregatió*kon. A Valkó megyei közgyűlés oklevelében, amely említi a más státuszúakat is, más érdekesség is található. Totfalu-i István fia György járult a nádor elé panaszával, akiről kiderül, hogy Tolman-i János jobbágya.⁸⁰ Fentebb említésre került, hogy ritkaságnak számított, ha egy jobbágy szólalt fel a maga nevében, nem pedig a földesura, de ez alapján is látható, hogy néhol azért előfordult.

Az 1360. évi nádori közgyűléseinek ügyei

Korszakunkban is a *congragatiók* legfőbb feladata a bűncselekmények visszaszorítása, a „gonosztevők” (*malefactores*) feletti ítékezés volt. A leggyakoribbnak az úgynevezett hatalmaskodási ügyek (*factum potentiale*)⁸¹ tekinthetők. A büntető ügyek mellett gyakorinak számítottak még a birtokperек, hitelesítés céljából kérvényezett átíratások, különböző okokból – általában birtokperrel kapcsolatosan – eskütételek, bizonyosságtételek. A nádori közgyűlésen tehát csak bíraskodás folyt, nem törvénykezési fórumként működött, továbbá tisztségviselőket sem választottak itt sosem, ez utóbbi mindig a kúrián zajlott. Ezt nem is lehetett volna kivitelezni, Tringli szerint ugyanis a megye ispánja (*comes*) általában nem vett részt a gyűléseken.⁸²

Tringli István fenti megállapítását alátámasztják az 1360-as év oklevelei is. Az eskütételeknél legtöbb esetben nem az ispán, hanem az alispán (*vicecomes*) került említésre résztvevőként. Az ispán jelenlétéről ebben az évben két oklevél tanúskodik, amelyek szerint az Arad és Csanád megye, valamint a Krassó megye részére tartott közgyűléseken részt vett a megye előljárója.⁸³ A legtöbb esetben azonban csak a szolgabírák (*iudices nobilium*) és az esküdt ülnökök (*iurati assessores*) voltak jelen.⁸⁴

⁸⁰ *Gregorius [fi]lius Stephanus de Totfalu jobagio Johannes de Tolman de medioaliorum ex surgendo.* (DL 265 825)

⁸¹ Bizonyos bűncselekmények összefoglaló neve. Magában foglal minden olyan bűncselekményt, amely valaki személye, szabadsága, vagyona ellen irányult. Büntetése fővesztés volt, azonban általában a felek kiegyezésével zárultak a hatalmaskodási ügyvel kapcsolatos perек. Zsoldos in: KMTL. 255.

⁸² HAJNIK 1899. 80–81.; ISTVÁNYI 1939.73–75.; TRINGLI 1997. 396–400.

⁸³ DL 91 555, DL 91 557, DF 283 041, DF 265654,

⁸⁴ DL 91559, 91558,

Több perrel kapcsolatosan is elmondható, hogy a vádlottak nem jelentek meg, ezért nem született ítélet.⁸⁵ A vádlott távolmaradókra a szokás szerinti 3 márka bírságot szabta ki a nádor. Tringli szerint ez a büntetés a középkori jogszokásba nem illeszkedik bele, mivel a korabeli jog szerint a felperesre – mivel békétlen embernek tekintették – sokkal több kötelesség hárult, mint az általa perbe idézett alperesre. Ennek magyarázatát a közgyűlések ritkaságában véli felfedezni, hiszen mivel ez nem minden évben volt esedékes, a gördülékeny működés miatt a *congregatióra* készen kellett, hogy álljon a vádlott is. A gyakorlatban azonban ez nem működött így, számos esetben elmaradt az alperes megjelenése.⁸⁶

A legtöbb pereskedésnél, így a hatalmaskodási ügyeknél is, ahol mindkét fél megjelent, általában az eskütételt mint bizonyító erőt alkalmazták.⁸⁷ A 14. század közepén a párbaj bizonyító ereje már teljesen eltűnt a gyakorlatból, helyébe az eskütétel és az okleveles bizonyítás lépett. Megjegyzendő azonban, hogy ez az eskütétel eltért a korábbiakban is alkalmazott eskütől, immáron már nem az összes résztvevő tett tanúbizonyságot az ügyvel kapcsolatban, hanem mindössze az ispán (*comes*) vagy alispán (*vicecomes*) – ha valamelyikük jelen volt a közgyűlésen –, illetve a szolgabírák (*iudices nobilium*) és az esküdt ülnökök (*iurati assessores*).⁸⁸ Elvértve azonban még 1360-ban is találunk példát arra, hogy a *congregatió*n megjelent nemesség összessége is esküt tett, de ez a szokás már letűnőfélben volt.⁸⁹

A büntetőperek közé sorolható a hatalmaskodás mellett még a jogtalan elfogás is. 1360-ban erre egy példa volt, a már említett Tolman-i János jobbagyának, Totfalu-i István fia György esete, ügyében azonban nem született ítélet, elfogói nem jelentek meg a nádor előtt.⁹⁰

Három eltiltásról (*prohibitio*) rendelkező oklevél is keletkezett. Ezek mind egy-egy birtok vagy birtokrész használatától és annak haszonvételeitől tiltják el a megnevezetteket. A nádor által kiadott oklevél révén nyert ez az eltiltás megerősítést. Az eltiltást legtöbb esetben a szomszédok (*viciniis et*

⁸⁵ DL 51 893; DL 107 293; DL 91 554

⁸⁶ TRINGLI 1997. 399–400.

⁸⁷ DL 91 557; DL 283 041

⁸⁸ ISTVÁNYI 1939. 75.

⁸⁹ DL 207 273

⁹⁰ DL 265 825

conmetaneis) ellen rendelték el. Innentől kezdve, hogyha az eltiltottak még mindig haszonélvezői a birtoknak, az már hatalmaskodásnak számított.⁹¹

1360 közgyűlései inkább – a mai szóhasználattal élve – polgári jellegű perekben bővelkedtek. Ezek közül is kiemelkednek a birtokperek, összesen tizenegy esetben került ilyen jellegű ügy a nádor elé tárgyalásra.⁹² Tágabb értelemben véve az ügyek túlnyomó része birtokperként fogható fel, ugyanis a legtöbb esetben – legyen szó eltiltásról, leánynegyeddel (*quartapuellaris / filialis*)⁹³ kapcsolatos ügymenetről, elzálogosításról – a közgyűléseken felsorakoztatott ügyek legtöbbje birtokokkal kapcsolatos volt.

A legtöbb birtokper – a hatalmaskodáshoz hasonlóan – eskütétellel zárult, amelyben megerősítették a jogos tulajdonost birtoklásának jogában, és ezt a nádor kiadott oklevele által érvényesítette.⁹⁴ Az alkalmazott formulában felfedezhetők különbségek. Néhol külön kiemelték, hogy nyílt oklevelet (*litterae patentes*) bocsájt ki a nádor,⁹⁵ továbbá néhol hozzátették azt is, hogy mindezt nem csak a nádor, hanem az ispán (*comes*) vagy alispán (*vicecomes*), illetve a szolgabírák (*iudices nobilium*) pecsétjével is megerősítik.⁹⁶ Ezek csupán formai különbségek, ugyanis ahol nem kerültek ezek külön említésre az okmányban, ugyanúgy jártak el azokban az esetekben is.

Krassó megyéből egy birtokpert a nádor a kúriája elé halaszt, november 18-ra (*ad oct. fe. B. Martini conf. prox. venturas*). Ennek oka az volt, hogy a vádlott elmondása szerint bizonyos rokonai nélkül nem tud választ adni a nádornak, ezért az elhalasztotta, és a felperesnek kiadta, hogy az említett rokonokat oda idéztesse meg. Az oklevél hátlapján lévő feljegyzésből azonban arról értesülünk, hogy az ügy még tovább halasztódott.⁹⁷ Még két esetben került sor az ügy kúria elé rendelésére. Az egyik rögtön az első, Pest és Pilis megye részére tartott *congregatióról* való. Itt a továbbhalasztás okául az szolgált, hogy az alperesek nem tudták bemutatni igazoló okleveleiket, ezért a nádor három márka bírság fizetése mellett augusztus 27-re (*inoct. fe. S.*

⁹¹ DF 207 273; DF 268 404; DL 4988

⁹² DL 5362; DL 91 559; DL 91 558; DL 91 555; DL 87 359; DL 51 898; DL 42 684; DL 106 141; DF 259 540; DL 94 427; DL 69 685

⁹³ A lánygyermek része az apai örökségből. Zsoldos in: KMTL. 400.

⁹⁴ DL 5362; DL 91 559; DL 91 558; DL 91 555; DL 87 359; DL 42 684; DL 106 141; DF 259 540

⁹⁵ DL 91 559; DL 106 141; DF 259 540

⁹⁶ DL 91 555; DL 87 359

⁹⁷ DL 51 898

Stephaniregis) a kúria elé rendelte őket, ahol kötelesek voltak igazoló okirataikat bemutatni. Megjegyzendő, hogy itt szokatlan módon hangsúlyozza a nádor azt, hogy e döntést a megye hatóságával, a kijelölt esküdtekkel, továbbá a megye nemeseivel közösen hozta meg. Az oklevél hátulján itt is található feljegyzés, amely szerint a kirótt bírság 1/3-át elengedték.⁹⁸ A harmadik halasztó oklevél a Baranya megyei *congregatió*n kelt, ahol szintén azért került sor az elnapolásra, mert az alperes nem tudta bemutatni igazoló dokumentumait. A pert a nádor november 18-ra (*inoct. fe. B. Martini conf. nuncprox. venturi*) halasztotta. Érdekes, hogy itt nem emelte ki külön a 3 márkányi büntetés fizetését.⁹⁹

Megjegyzendő, hogy a megidézett időpontokon a nádor még *congregatió*t tartott az ország különböző pontjain, augusztus 27-én Bodrog megye, november 18-án pedig Torna megye részére.¹⁰⁰ Ez alátámasztja azt, hogy a nádori kúria rendszeresen működött aközben is, míg a nádor országos körútján volt. Az oklevelek azonban nem emelik ki, hogy nem a nádor adta ki a diplomákat. Két helyen egyszerre azonban nem tartózkodhatott, és – mint már említésre került – a nádor távollétében a kúrián az ítélmestere (*protototarius*) gyakorolta a bírói tevékenységet.¹⁰¹

Két oklevél kapcsolatos birtok elzálogosításával.¹⁰² Ezek közül a Bihar és Kraszna megyei közgyűlésen kelt egy megerősítés, hogy öt év zálog lejárta után vissza kell szolgáltatni fizetség nélkül eredeti tulajdonosának.¹⁰³ Leánynegyeddel (*quartapuellaris/filialis*) kapcsolatosan két oklevél maradt fenn.¹⁰⁴

A következő kategória a hídon való átkelésnél a vámfizetés elmaradása. Ilyen ügylettel három esetben találkozunk 1360-ban.¹⁰⁵ Ebből kettő ugyanazon Bodrog megyei *congregatió*n, ugyanazon Teuteus fia Miklós mester *Palyporth* nevezetű birtokán a *Woryos* folyó feletti hídvám megerősítését tartalmazza.¹⁰⁶ Mivel az egyik egy Zsigmond király általi átírásban maradt

⁹⁸ DL 75 368

⁹⁹ DL 69 685

¹⁰⁰ DL 5262; DL 87 359; DL 78 300; DL 77 285; DF 259 540; DL 16 109

¹⁰¹ BERTENYI 1964. 201–202.

¹⁰² DL 41438 ; DL 84 790

¹⁰³ DL 41 438

¹⁰⁴ DL 64 058; DL 41 438

¹⁰⁵ DL 91 556; DL 78 300; DL 77 285

¹⁰⁶ DL 78 300; DL 77 285

fenn,¹⁰⁷ egyértelmű, hogy az ügyletről mindössze egyetlen oklevelet adhattak ki.

Egy kölcsön megfizetését igazoló oklevél is született évünkben, a Valkó megyei közgyűlésen. Ebből megtudjuk, hogy a kölcsön megfizetésekor az adós félnek esküt is kellett tennie a nádori káplán (*capellanus*) előtt, majd csak ezt követően került sor a kiegyenlítésre a nádor színe előtt, aki erről nyugtázó oklevelet adott ki.¹⁰⁸

Összegzés

Jól látható, hogy a nádori közgyűlés intézménye fennállásától kezdve nagy változásokon ment keresztül. Az először ideiglenesnek szánt intézmény megszilárdult, egyik alapvető elemévé vált a nádor bírói tevékenységének. A 13. századtól figyelhető meg az a gyakorlat, hogy immár a nádor a jogköréből eredően, királyi parancs nélkül tartotta e bírói fórumait, egészen 1409-ig, amikor azt újfent királyi meghatalmazáshoz kötötték. A 13. század vége, 14. század eleje táján már nem csak a nádor, hanem az ő helyettesei is kiszálltak vidékre, az ő jogcímén tartván a közgyűlést, valamint az ő neve alatt kiadva az ott keletkezett okleveleket. Ugyanez a folyamat megfogható a kúriai bíraskodás kapcsán is, az intézmény immár a nádor távollétében is folyamatosan működött.

Összességében az oklevelek alapján megállapítható, hogy az 1360-as év nádori közgyűléseinek menete beilleszkedik a korábban is kialakult, alkalmazott sémába. 1360-ból nincs tudomásunk királyi parancsleveletről, amelyben felhatalmazná a nádort a közgyűlések levezénylésére. Ez alátámasztja azt, hogy a korszakunkban ténylegesen saját jogcímén hívta össze Kont Miklós azokat. Általánosságban elmondható, hogy a nádor által levezényelt *generalis congregatio* keretei annak elterjedése óta azonban szinte semmiiben nem változtak. Időtartamuk, a tárgyaló ügyek köre viszont jóval szélesebb lett az Árpád-kori viszonyokhoz képest.

1360-ban már nem a köztörvényes bűnözők felkutatása, és az azok feletti ítélezés volt a nádori közgyűlés legfőbb feladata. Büntető perek mellett egyre több polgári jellegű tárgyalás is került napirendre. Ezek legtöbbször valamiféle birtokügy volt. Kont Miklós vagy az ő esetleges helyettese,

¹⁰⁷ DL 78 300

¹⁰⁸ DF 265 654

ameddig az időjárás engedte, folytatta ítélkező körútját. Az intézmény ekkor már rendszeresen működött, évünkben – az oklevelek tanúsága szerint – összesen tizennégy nádori *congregatio* került megrendezésre. Később ezeket már csak királyi meghatalmazással lehetett összehívni, feltehetőleg ennek tudható be az is, hogy 1409-től a nádori közgyűlések összehívása is ismételt királyi engedélyhez kötött lett.¹⁰⁹

A 15. században kísérletek történtek ennek újbóli felélesztésére, sikertelenül. A nádori közgyűlés fennállása során több ízben változásokon ment át. 1360-ban mind a felvonultatott ügyek sokfélesége, mind a tartott közgyűlések száma jól szemlélteti, hogy ebben az időszakban működött a legintenzívebben és leghatékonyabban ezen ítélkezési fórum. Nagy Lajos halála után a *congregatio generalis palatinalis* intézményét egyre ritkábban hívták össze, helyét lassanként átvette a kihirdetett közgyűlés (*proclamata congregatio*) intézménye.¹¹⁰ Ez a fajta bírói fórum az 1400-as évek táján kezdett egyre jobban előtérbe kerülni, Mátyás király 1486. évi dekrétumának 1. törvénykönyve azonban megszüntette a nádori – és vele együtt a kihirdetett – közgyűlés intézményét, és megtiltotta ezek újbóli összehívását.¹¹¹ Ezzel a rendelkezéssel egy közel kétszáz éves bíraskodási fórum szűnt meg. Azt azonban továbbra is elrendelték, hogy a megyésispán tarthat közgyűlést, kizárólagosan a „gonosztevők” (*malefactores*) feletti ítélkezés céljából. Ilyenről azonban jelenleg csak kettőről van tudomásunk, a Jagelló-korból Zala megyéből. Ezek feltehetőleg az ilyesféle gyűlések egyik legutolsó példái lehettek.¹¹²

Egy év – jelen esetben az 1360-as – alapján messzemenő következtetéseket nem lehet levonni a nádori közgyűlés intézményével kapcsolatosan, ehhez több év, akár egy nádor egész hivatalviselésének történeti feldolgozása lenne szükséges. Dolgozatom Kont Miklós kapcsán egy ilyen jellegű feldolgozáshoz esetleges alapot nyújthat, feldolgozván a jövőben az általa tartott *congregatio generalis*ok teljes történetét. Egymás mellé párhuzamba állítván a kúrián és vidéken az ő neve alatt kiadott okiratokat, vizsgálván pecséthasználátát, talán egy megközelítőleg pontos itinerárium felállítása is lehetségessé válna.

¹⁰⁹ C. TOTH 2008. 118.

¹¹⁰ A kikiáltás a vidéki bírósági közgyűlések esetén idézéssel volt egyenértékű. Zsoldos in: KMTL. 351.

¹¹¹ DRH. 268.

¹¹² TRINGLI 2009. 507.

Felhasznált irodalom**Források:**

AO. = NAGY IMRE – TASNÁDI NAGY GYULA: *Anjou-kori Okmánytár. Codex diplomaticus Hungaricus Andegavensis I–VIII*. Budapest, 1878–1920.

BERTÉNYI: SZÖVEGGYŰJTEMÉNY = *Magyar történeti szöveggyűjtemény 1000–1526*. Szerk. BERTÉNYI IVÁN. Budapest, 2000.

DF = Magyar Országos Levéltár. Diplomatikai Fényképgyűjtemény, Budapest.

DL = Magyar Országos Levéltár. Diplomatikai Levéltár, Budapest.

DRH = *Decreta Regni Hungarie 1458–1490*. FRANCISCI DÖRY collectionem manuscriptam additam entisauxerunt, commentariis notisque illustraverunt.

GEORGIUS BÓNIS – GEISA ÉRSZEGI – SUSANNA TEKE. Budapest, 1989.

DRMH. I/1 = *Decreta Regni Medievalis Hungariae. The laws of the medieval Kingdom of Hungary I. 1000–1301*. Eds. BAK, M. JÁNOS – BÓNIS, GYÖRGY – SWEENEY, JAMES ROSS. Bakersfield, 1999.

MAKK – THOROCZKAY 2006. = *Írott források az 1050–1116 közötti magyar történelemből*. Szerk. MAKK FERENC – THOROCZKAY GÁBOR. Szegedi Középkortörténeti Könyvtár. 22. Szeged, 2006.

RV. = *Regestrum Varadiense examinuum ferricandentis ordine chronologico digestum. Az időrendbe szedett váradi tüzesvaspróbalajstrom*. Szerk. BOROVSZKY SAMU – KARÁCSONYI JÁNOS. Budapest, 1903.

UB. = *Urkundebuch des Burgenlandes und der angrenzenden Gebiete der Komitate Wieselburg, Ödenburg und Eisenburg I–V*. Hrsg. WAGNER, HANS – LINDECK-POZZA, IRMTRAUT – REITER, ERICH. Graz–Köln, 1955–1999.

Szakirodalom:

- ARCHONT. = ENGEL PÁL: *Magyarország világi archontológiája 1301–1457. I–II.* História könyvtár. Kronológiák, adattárak 5. Budapest, 1996.
- BERTÉNYI 1964. = BERTÉNYI IVÁN: A nádori és az országbírói ítélőmester bírósági működése a XIV. században. In: *Levéltári közlemények* 35. (1964) 187–205.
- BOLLA 1957 = BOLLA ILONA: Az Aranybulla-kori társadalmi mozgalmak a Váradi regestrum megvilágításában. In: *Annales Universitatis Scientiarum Budapestiensis de Rolando Eötvös nominatae. Sectio Historica.* 1. (1957) 84–105.
- C. TÓTH 2008. = C. TÓTH NORBERT: *Szabolcs megye működése a Zsigmond-korban.* Nyíregyháza, 2008.
- CSOMA 1903. = CSOMA JÓZSEF: Kont Miklós nádor czimere. In: *Turul.* 1903. (1)
- CSUKOVITS 2009. = CSUKOVITS ENIKŐ: Az Anjou-kori intézményi újítások nápolyi párhuzamai. In: *Honoris causa. Tanulmányok Engel Pál tiszteletére.* Szerk. NEUMANN TIBOR – RÁCZ GYÖRGY. Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok. 40. *Analecta Mediaevalia III.* Budapest–Piliscsaba, 2009. 19–62.
- FEDELES 2011. = FEDELES TAMÁS: Egy középkori főúri család vallásossága: Az Újlakiak példája. In: *Századok* 165. (2011) 377–418.
- GÁBOR 1908. = GÁBOR GYULA: *A megyei intézmény alakulása és működése Nagy Lajos alatt.* Budapest, 1908.
- HAJNIK 1899. = HAJNIK IMRE: *A magyar bírósági szervezet és perjog az Árpád- és a vegyes-házi királyok alatt.* Budapest, 1899.
- HAVASSY 2000. = HAVASSY PÉTER: Gömör és Torna vármegyék nádori közgyűlései a 14–15. században. In: *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve* 39. (2000) 141–150.
- ISTVÁNYI 1939. = ISTVÁNYI GÉZA: A generalis congregatio I. In: *Levéltári közlemények* 17. (1939) 50–83.
- ISTVÁNYI 1940–1941. = ISTVÁNYI GÉZA: A generalis congregatio II. In: *Levéltári közlemények* 18–19. (1940–1941) 179–207.
- KMTL = *Korai magyar történeti lexikon (9–14. század).* Főszerk. KRISTÓ GYULA. Szerk. ENGEL PÁL – MAKK FERENC. Budapest, 1994.
- KŐFALVI 2006. = KŐFALVI TAMÁS: *Hatalmaskodási esetek a középkori Dél-Dunántúlon.* Szeged, 2006.

- KRISTÓ 2003. = KRISTÓ GYULA: *Tájszemlélet és térszervezés a középkori Magyarországon*. Szeged, 2003.
- KRUTÁK 2012. = KRUTÁK ANITA: A nádori congregatio intézménye Druget Vilmos nádorsága alatt. In: *Középkortörténeti tanulmányok 7*. Szerk. KISS P. ATTILA – PITI FERENC – SZABADOS GYÖRGY. Szeged, 2012. 425–438.
- NYERS 1934. = NYERS LAJOS: *A nádor bírói és oklevéladó működése a XIV. században (1307–1386)*. Palesta Calasanciana 4. Kecskemét, 1934.
- Oklevéltani naptár*. Szerk. SZENTPÉTERY IMRE. Budapest, 1912.
- S. KISS 1971. = S. KISS ERZSÉBET: A királyi generális kongregáció kialakulásának történetéhez. In: *Acta Historica* 39. (1971) 3–56.
- SZŐCS 2013. = SZŐCS TIBOR: A nádori generalis congregatio intézményének előképe és kialakulása. In: *Acta Historica* (2013) 135. 45–55.
- SZŐCS 2014. = SZŐCS TIBOR: *A nádori intézmény korai története 1000–1342*. Budapest, 2014.
- TRINGLI 1997. = TRINGLI ISTVÁN: Két szokásjogi norma a közgyűlések működéséről. In: *Történelmi Szemle* 39. (1997) 387–400.
- TRINGLI 2001. = TRINGLI ISTVÁN: Pest megye a késő középkorban. In: *Pest Megye Monográfiája I/2*. Szerk. TORMA ISTVÁN – ZSOLDOS ATTILA. Budapest, 2001. 75–194.
- TRINGLI 2009. = TRINGLI ISTVÁN: Megyék a középkori Magyarországon. In: *Honoris causa. Tanulmányok Engel Pál tiszteletére*. Szerk. NEUMANN TIBOR – RÁCZ GYÖRGY. Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok. 40. *Analecta Mediaevalia III*. Budapest–Piliscsaba, 2009. 487–518.
- ZSOLDOS 2003. = ZSOLDOS ATTILA: Az özvegy és a szolgabírák. *Századok* 137 (2003) 783–808.